

تربیت مهدوی در سند تحول بنیادین آموزش و پرورش، با تأکید بر بنیادهای قرآنی

وابستگی سازمانی

نویسندگان

محمد جواد نور محمدی * گروه آموزشی معارف اسلامی، دانشگاه فرهنگیان، صندوق پستی ۸۸۹-۱۴۶۶۵ تهران، ایران

چکیده

اطلاعات مقاله

مسأله تربیت مهدوی، از مسائلی است که از دیرباز مورد توجه اندیشمندان مسلمان و ارباب تعلیم و تربیت بوده است. در سال های اخیر با همت برنامه ریزان تربیتی و مسئولان فرهنگی کشورمان، به ویژه با تولید «سند تحول بنیادین آموزش و پرورش»، اقدامات کلان و ریل گذاری اساسی در حوزه تربیت مهدوی فراگیران صورت گرفته است. پژوهش حاضر، با هدف مشخص کردن مبانی قرآنی تربیت مهدوی در سند تحول بنیادین آموزش و پرورش با روش کتاب خانه ای به صورت تحلیل محتوا صورت گرفته است. روشن است که محور مشترک ابعاد گوناگون تربیت الهی مبتنی بر آموزه های دینی و فقه شیعی، همانا کوشش برای تربیت انسان هایی موحد، پویا، امیدوار به آینده و منتظر صلح جهانی است که ضمن دوری از اندیشه های پوچ گرایانه، در تکاپوی دستیابی به حیات طیبه و ساختن جامعه زمینه ساز و منتظر گام برمی دارند. در این پژوهش گزاره های ارزشی مربوط به تربیت مهدوی با مبنای آیات قرآن کریم در راستای شکل گیری جامعه اسلامی تبیین شده است.

نوع مقاله

صفحه

دوره ۲، شماره ۳ (شماره پنجم پیاپی)

اطلاعات نویسنده مسئول

نویسنده مسئول

محمد جواد نور محمدی

کد ارکید

تلفن

ایمیل

سابقه مقاله

تاریخ دریافت

تاریخ ویرایش

تاریخ پذیرش

تاریخ انتشار

روش پژوهش

توصیفی تحلیلی

تربیت مهدوی، بنیادهای قرآنی، سند تحول بنیادین، مهدویت و انتظار

واژگان کلیدی

توضیحات

کلیه حقوق این مقاله متعلق به نویسندگان می باشد.

خوانندگان این مجله، اجازه توزیع، ترکیب مجدد و تغییر جزئی را با ذکر منبع آن دارند.

نوعه استناد نور محمدی، محمد جواد (۱۴۰۴)، «تربیت مهدوی در سند تحول بنیادین آموزش و پرورش، با تأکید بر بنیادهای

قرآنی»، فصلنامه علمی مطالعات میان رشته ای حقوق و تربیت اسلامی، دوره ۲، شماره ۳، (شماره پنجم پیاپی)، صفحات

۲۴ - ۱۳

Mahdavi's Education in the Document of Fundamental Transformation of Education, with Emphasis on Quranic Foundations

Authors	Organizational Affiliation	
Mohammad Javad Noor Mohammadi*	Department of Islamic Studies, Farhangian University, P.O. Box 889-14665, Tehran, Iran	
Article Information	Abstract	
Article Type Research Pages 13 - 24 Volume 2, Issue 3	The issue of Mahdavi education is one of the issues that has long been of interest to Muslim thinkers and education masters. In recent years, with the efforts of educational planners and cultural officials of our country, especially with the production of the "Document of Fundamental Transformation of Education", major measures and fundamental groundwork have been taken in the field of Mahdavi education of learners. The present study aims to identify the Quranic foundations of Mahdavi education in the Document of Fundamental Transformation of Education using a library method in the form of content analysis. It is clear that the common axis of various dimensions of divine education based on religious teachings and Shiite jurisprudence is the effort to educate people who are united, dynamic, hopeful for the future, and awaiting the world reformer, who, while avoiding nihilistic thoughts, strive to achieve a good life and build a society that is both foundational and awaiting. In this study, value propositions related to Mahdavi education are explained based on the verses of the Holy Quran in line with the formation of an Islamic society.	
Corresponding Author's Info		
Corresponding Author's Mohammad Javad Noor Mohammadi ORCID 0000-0000-0000-0000 Tell 09192901909 Email mj.noormohammadi@cfu.ac.ir		
Article History		
Received 2025/07/05 Revised 2025/07/17 Accepted 2025/08/16 Published 2025/09/23 Online		
Research Method Descriptive Analytical		
Keywords		<i>Mahdist Education, Quranic Foundations, Fundamental Transformation Document, Mahdism & Waiting</i>
Description		
<i>All rights to this article belong to the authors.</i> <i>Readers of this magazine are permitted to distribute, recombine, and modify the material with due acknowledgement of the source.</i>		
How to Cite This Article		Noor Mohammadi, Mohammad Javad (2025). "Mahdavi's Education in the Document of Fundamental Transformation of Education, with Emphasis on Quranic Foundations" Interdisciplinary Journal of Studies in Law & Islamic Education, Vol. 2, No. 3 (Fifth Consecutive Issue), pp. 13-24.

۱: مقدمه

اعتقاد به مهدویت و ظهور منجی موعود و مصلح کل زمان، در منظومه فکری و اعتقادی شیعه جایگاهی بنیادین دارد و به عنوان غایت و نهایت زندگی بشر تلقی می‌شود. این باور ریشه در آموزه‌های قرآنی و روایی دارد و به دلیل پیوند عمیق با مبانی اعتقادی و عملی شیعیان، نقشی تعیین کننده در تمامی ابعاد زندگی فردی و اجتماعی آنان ایفا می‌کند. فرهنگ مهدوی در کنار فرهنگ عاشورا و آموزه‌های حسینی، سرچشمه بسیاری از تجربه‌های معنوی، عرفانی و اخلاقی در تاریخ تشیع بوده و توانسته است هویت دینی و اجتماعی شیعیان را در برابر چالش‌های تاریخی حفظ کند. با این حال، موضوع مهدویت و انتظار در طول تاریخ از آسیب‌های تحریف، غبار زمان و توطئه‌های دشمنان مصون نمانده است؛ گاه با افکار انحرافی و خرافی به بیراهه کشیده شده و هر یک آفات و مضراتی را بر این بحث وارد کرده‌اند. برخی جریان‌ها برای دستیابی به اهداف نفسانی و سیاسی خود، در پی تخریب و تحریف این آموزه برآمده‌اند و قدرت‌های استکباری نیز برای تسلط بر منابع و فرهنگ مسلمانان، به این امر دامن زده‌اند. در چنین شرایطی، وظیفه منتظران واقعی و علمای جامعه اسلامی، تبیین چهره حقیقی حضرت حجت(عج) و بازشناسی آموزه مهدویت از پیرایه‌ها و تحریف‌هاست. این رسالت، تنها در سطح نظری باقی نمی‌ماند، بلکه نیازمند نهادینه‌سازی در عرصه‌های فرهنگی و آموزشی است. نهادهای فرهنگی، به‌ویژه نظام تعلیم و تربیت در حکومت اسلامی، مسئولیتی کلیدی در زدودن غبار تحریف، مقابله با توطئه‌های فکری و ترویج فرهنگ انتظار و مهدویت در میان نسل جوان دارند. پرداختن به این مسأله از دو جهت اهمیت مضاعف می‌یابد: نخست آنکه اصل باور به منجی و موعود، نه تنها در اسلام بلکه در تمامی ادیان الهی جایگاهی ویژه دارد و به عنوان امید مشترک بشری برای تحقق عدالت جهانی شناخته می‌شود؛ دوم آنکه سازوکارهای تربیتی مبتنی بر اعتقاد به مهدویت، از مسائل برجسته در نظام تعلیم و تربیت اسلامی است و می‌تواند به شکل‌گیری نسلی مؤمن، عدالت‌خواه، ولایت‌مدار و منتظر بینجامد. از این منظر، مقدمه‌ای که به بحث مهدویت اختصاص دارد، باید بر اهمیت این آموزه در ابعاد مختلف زندگی تأکید کند؛ از هویت فردی و اخلاقی گرفته تا ساختارهای اجتماعی و فرهنگی. همچنین باید نشان دهد که چگونه فرهنگ انتظار، نه یک حالت منفعلانه، بلکه فرآیندی فعال و سازنده است که جامعه اسلامی را به سمت تحقق عدالت، معنویت و حیات طیبه سوق می‌دهد. بدین ترتیب، پرداختن علمی و روشمند به موضوع مهدویت، هم در سطح نظری و هم در سطح عملی، ضرورتی انکارناپذیر برای نظام تعلیم و تربیت اسلامی و برای آینده تمدن اسلامی به شمار می‌آید.

۲: پیشینه شناسی

در این بخش به بررسی پیشینه‌های پژوهشی و مطالعات انجام‌شده در حوزه مهدویت و تربیت اسلامی پرداخته می‌شود. هدف آن است که با مرور آثار و تحقیقات پیشین، جایگاه آموزه‌های مهدوی در قرآن کریم، روایات اهل بیت(ع) و نیز در نظام تعلیم و تربیت اسلامی روشن گردد. همچنین تلاش خواهد شد تا نقاط قوت و کاستی‌های مطالعات گذشته شناسایی شود و مسیر پژوهش حاضر در امتداد آن‌ها تبیین گردد. این مرور پیشینه، ضمن ارائه تصویری جامع از دستاوردهای علمی موجود، زمینه را برای طرح نوآوری‌های پژوهش حاضر و پاسخ‌گویی به خلأهای علمی فراهم می‌سازد.

فقیهی و همکاران (۱۳۹۴)، در پژوهش خود با عنوان «تبیین هویت اخلاقی فرد منتظر و راهکارهای پرورش آن در نوجوانان» که با هدف تبیین هویت اخلاقی فرد منتظر و بررسی راهکارهای پرورش آن در نوجوانان انجام شده است. در این نوشتار، ضمن تبیین مفهوم هویت اخلاقی فرد منتظر، راهکارهای تسهیل‌کننده پرورش هویت اخلاقی نوجوانان در خانواده، محیط آموزشی و رسانه بررسی شده است.

مرادی و همکاران (۱۳۹۴)، در مقاله خود با عنوان «طراحی الگوی برنامه درسی معنوی در راستای تربیت زمینه ساز راهبردها و راهکارهای اجرایی آن» باهدف ارائه الگوی مطلوب برنامه درسی معنوی در راستای تربیت زمینه ساز راهبردها و راهکارهای اجرایی آن برای نظام تعلیم و تربیت نگاشته شده است که با اشاره ای کوتاه به سنت‌تحوّل بنیادین آموزش و پرورش، به معرفی مبانی نظری برنامه درسی و عناصر آن مبادرت ورزیده و به ترسیم الگوی پیشنهادی در همین راستا پرداخته است.

بقایی و همکاران (۱۳۹۲)، در مقاله «الگوی مفهومی عملیاتی راه اندازی راهبردهای تربیت مهدوی در نظام آموزش کشور» که در آن بیان نموده است. محور مشترک و تاکید قاطع ابعاد گوناگون تربیت الهی مبتنی بر آموزه های دینی و فقهی شیعی، همانا کوشش برای تربیت انسان هایی موحد، امیدوار به آینده و منتظر مصلح جهانی است که باتوجه به رویکرد تربیت مهدوی در سند تحول بنیادین آموزش و پرورش به معرفی الگو با هدف شناسایی، تبیین و نهادینه ساختن راهبردهای عملیاتی تربیت مهدوی در حوزه های سه گانه مغز افزار، نرم افزار و سخت افزار نظام تعلیم و تربیت کشورمان پرداخته است.

سرمدی و همکاران (۱۳۹۲)، در پژوهشی با عنوان «نقش معلم در زمینه سازی ظهور و تحقق جامعه مهدوی» به این نتیجه دست یافته است که تعلیم و تربیت و معلم به طور ویژه می توانند با ایجاد آمادگی در نسلی منتظر و پویا، زمینه ساز ظهور آخرین منجی، حضرت مهدی باشد. **موسوی (۱۳۸۸)**، در پژوهشی با عنوان «مدرسه مهدوی در آمدی بر فلسفه و نظام آموزش و پرورش زمینه ساز ظهور» به جایگاه مهم مدرسه مهدوی اشاره نموده و نوشته است: مدرسه مهدوی، مبتنی بر فلسفه تعلیم و تربیت اسلامی، نقش محوری و مهمی را در زمینه سازی برای ظهور ایفا می کند. از سوی دیگر، آموزه مهدویت و انتظار از ظرفیت ها و دلالت های فراوان تربیتی برای تاسیس فلسفه و نظام آموزش و پرورش مهدوی برخوردار است و به این نتیجه رسیده است که زمینه سازی و آماده کردن جامعه متناسب با شرایط و مقتضیات فرهنگ و ارزش های دینی و توحیدی جهت ظهور منجی بشر، نیازمند توجه به نقش انسان و نیروسازی است.

اگر چه پژوهش های زیادی درباره آیات قرآن با تفسیر یا تاویل مهدویت و تربیت مهدوی صورت گرفته است؛ ولی موردی در باره بنیادهای قرآنی تربیت مهدوی در سند تحول آموزش و پرورش که هدف اصلی این پژوهش است مشاهده نشد. در این پژوهش، گزاره های ارزشی مربوط به تربیت مهدوی در سند تحول بنیادین آموزش و پرورش بر اساس مفاهیم برگرفته از سند تحول با مبنای آیات قرآن کریم در راستای شکل گیری جامعه اسلامی استخراج و مورد تبیین قرار گرفته است.

۳: مفهوم شناسی

در این بخش از پژوهش، با توجه به ضرورت علمی و روشمند، ابتدا به مفهوم شناسی متغیرهای مستقل و وابسته پرداخته خواهد شد تا چارچوب نظری تحقیق از وضوح و انسجام بیشتری برخوردار گردد. تبیین دقیق مفاهیم، نه تنها از بروز ابهام در روند پژوهش جلوگیری می کند، بلکه زمینه را برای تحلیل های عمیق تر فراهم می سازد. پس از این مرحله، ورود به اصل بحث صورت می گیرد و تربیت مهدوی از منظر قرآن کریم مورد بررسی قرار خواهد گرفت. در این بررسی، تلاش می شود تا آموزه های قرآنی مرتبط با تربیت مهدوی استخراج و تحلیل شوند و جایگاه آن ها در نظام تعلیم و تربیت اسلامی روشن گردد. بدین ترتیب، این بخش نقش کلیدی در پیوند دادن مبانی نظری با شواهد قرآنی ایفا کرده و مسیر پژوهش را به سوی نتایج علمی و کاربردی هدایت خواهد کرد.

۳-۱: تربیت مهدوی

«تربیت مهدوی» در ادبیات دینی و تربیتی معاصر به معنای فرآیند پرورش انسان بر اساس آموزه های مهدویت و انتظار ظهور امام مهدی (عج) است؛ فرآیندی که هم بُعد فردی و اخلاقی انسان را سامان می دهد و هم بُعد اجتماعی و تمدنی او را به سوی تحقق جامعه ای عدالت محور و توحیدی سوق می دهد. این تربیت، برخلاف تربیت های صرفاً اخلاقی یا آموزشی، بر محور امید به آینده ای روشن و مشارکت فعال در ساختن آن استوار است. در نگاه نخست، تربیت مهدوی بر پایه اصل «انتظار» شکل می گیرد؛ انتظاری که نه به معنای انفعال، بلکه به معنای آمادگی، خودسازی و زمینه سازی اجتماعی برای ظهور است (مطهری، ۱۳۷۹: ۱۱۲). از این منظر، تربیت مهدوی با تربیت دینی عام تفاوت دارد، زیرا علاوه بر تقویت ایمان و عمل صالح، به ایجاد روحیه مسئولیت پذیری تاریخی و اجتماعی در فرد می پردازد (جوادی آملی، ۱۳۸۱: ۷۶). از سوی دیگر، تربیت مهدوی بر مبنای آموزه های قرآنی و روایی، به ویژه روایات مربوط به «انتظار فرج» و «وظایف منتظران»، تأکید دارد. این آموزه ها نشان می دهند که تربیت مهدوی باید انسان را به سوی عدالت خواهی، مبارزه با ظلم، و آمادگی برای یاری امام در تحقق حکومت جهانی اسلام سوق دهد (صدر، ۱۴۰۰: اق).

۵۴. در این چارچوب، تربیت مهدوی نه تنها به اصلاح فردی و اخلاقی می‌پردازد، بلکه به ایجاد هویت جمعی و فرهنگی نیز توجه دارد؛ هویتی که در برابر هجمه‌های فرهنگی و اجتماعی عصر غیبت، مقاومت و پایداری می‌آفریند (حسینی، ۱۳۹۲: ۲۱۳). افزون بر این، تربیت مهدوی با تأکید بر «امید به آینده» و «انتظار فعال»، نقش مهمی در کاهش اضطراب‌های اجتماعی و فردی ایفا می‌کند و به انسان‌ها چشم‌اندازی روشن از آینده بشریت ارائه می‌دهد (پناهیان، ۱۳۹۵: ۸۹). چنین تربیتی، در نهایت، به شکل‌گیری نسلی می‌انجامد که هم در عرصه فردی اهل تقوا و معنویت است و هم در عرصه اجتماعی اهل جهاد، عدالت‌خواهی و تلاش برای اصلاح جامعه. بنابراین، تربیت مهدوی را می‌توان تربیتی جامع دانست که با پیوند دادن فرد به آرمان‌های الهی و تاریخی، او را در مسیر تحقق تمدن اسلامی و زمینه‌سازی ظهور قرار می‌دهد (کاظمی، ۱۳۹۰: ۱۴۵).

۳-۲: سند تحول بنیادین

«سند تحول بنیادین آموزش و پرورش» به‌عنوان مهم‌ترین سند راهبردی نظام تعلیم و تربیت جمهوری اسلامی ایران، در سال ۱۳۹۰ توسط شورای عالی انقلاب فرهنگی تصویب شد و هدف آن ایجاد تحول همه‌جانبه در ساختار، محتوا، روش‌ها و اهداف آموزش و پرورش است. این سند با تأکید بر مبانی فلسفی، دینی و فرهنگی، تلاش می‌کند نظام آموزشی را از وضعیت موجود به وضعیت مطلوب برساند؛ وضعیتی که در آن تربیت متعادل، جامع و مبتنی بر آموزه‌های اسلامی تحقق یابد (شورای عالی انقلاب فرهنگی، ۱۳۹۰: ۲۵). در این چارچوب، سند تحول بنیادین نه تنها به اصلاح برنامه‌های درسی و روش‌های آموزشی می‌پردازد، بلکه به بازطراحی ساختار مدیریتی، ارزشیابی، و حتی فضای فیزیکی مدارس توجه دارد (حداد عادل، ۱۳۹۲: ۶۷). از منظر فلسفی، این سند بر اصل «تربیت تمام‌ساحتی» تأکید دارد؛ یعنی پرورش انسان در ابعاد اعتقادی، اخلاقی، علمی، اجتماعی، هنری و زیستی، به گونه‌ای که فرد بتواند در جامعه اسلامی نقش‌آفرین باشد (رحیم‌پور ازغدی، ۱۳۹۱: ۱۴۳). همچنین، سند تحول بنیادین با الهام از اسناد بالادستی همچون «نقشه جامع علمی کشور» و «سند چشم‌انداز ۲۰ ساله»، آموزش و پرورش را به‌عنوان موتور محرک توسعه فرهنگی و اجتماعی معرفی می‌کند (نصر، ۱۳۹۳: ۲۰۱). در این راستا، یکی از ویژگی‌های مهم سند، توجه به هویت اسلامی-ایرانی دانش‌آموزان و مقابله با چالش‌های جهانی‌سازی فرهنگی است (ملکی، ۱۳۹۴: ۸۸). از سوی دیگر، سند تحول بنیادین به‌طور ویژه بر نقش معلم به‌عنوان رکن اصلی تربیت تأکید دارد و ارتقای جایگاه حرفه‌ای و منزلت اجتماعی معلمان را از الزامات تحقق اهداف خود می‌داند (شکوهی، ۱۳۹۵: ۵۶). همچنین، این سند بر ضرورت مشارکت خانواده و جامعه در فرآیند تربیت تأکید کرده و آموزش و پرورش را نهادی اجتماعی معرفی می‌کند که بدون همکاری سایر نهادها قادر به تحقق اهداف خود نخواهد بود (فاضل، ۱۳۹۶: ۱۳۴). در نهایت، سند تحول بنیادین را می‌توان نقشه راهی دانست که با نگاه آینده‌نگرانه، آموزش و پرورش ایران را به سمت تربیت نسلی متعهد، خلاق، عدالت‌خواه و توانمند در عرصه‌های علمی و فرهنگی هدایت می‌کند.

۳-۳: بنیادهای قرآنی

«بنیادهای قرآنی» به مجموعه‌ای از اصول، مبانی و ارزش‌های اساسی اطلاق می‌شود که از متن قرآن کریم استخراج شده و به‌عنوان شالوده و زیربنای نظام‌های معرفتی، اخلاقی، اجتماعی و تربیتی در اسلام عمل می‌کنند. این بنیادها نه صرفاً آموزه‌های جزئی، بلکه قواعد کلان و جهت‌دهنده‌ای هستند که مسیر زندگی فردی و جمعی مسلمانان را تعیین می‌نمایند. نخستین بنیاد قرآنی، اصل توحید است که همه ابعاد هستی و حیات انسانی را به خدای یکتا پیوند می‌دهد و اساس هرگونه تربیت و اندیشه اسلامی محسوب می‌شود (طباطبایی، ۱۳۷۴: ۴۵). در کنار آن، بنیاد کرامت انسانی قرار دارد که قرآن با تأکید بر «وَلَقَدْ كَرَّمْنَا بَنِي آدَمَ» شأن و منزلت انسان را به‌عنوان موجودی آزاد و مسئول تثبیت می‌کند (مکارم شیرازی، ۱۳۸۰: ۱۱۲). بنیاد دیگر، عدالت است که در آیات متعدد به‌عنوان غایت رسالت پیامبران و معیار روابط اجتماعی معرفی شده است؛ عدالت نه تنها در قضاوت و اقتصاد، بلکه در تربیت و اخلاق نیز محوریت دارد (مطهری، ۱۳۷۸: ۲۲۱). همچنین، بنیاد هدایت الهی که در قالب وحی و شریعت تجلی یافته، مسیر رشد و کمال انسان را مشخص می‌سازد و قرآن خود را «هُدًى لِلنَّاسِ» معرفی می‌کند (طباطبایی، ۱۳۷۴: ۷۶). افزون بر این، بنیاد مسئولیت و تکلیف فردی و اجتماعی، انسان را موجودی پاسخگو در برابر خدا و جامعه می‌داند و او را به عمل صالح و

اصلاح اجتماعی فرا می‌خواند (بهشتی، ۱۳۶۰: ۹۸). از منظر تربیتی، بنیادهای قرآنی به‌ویژه در حوزه تعلیم و تربیت، بر رشد همه‌جانبه انسان تأکید دارند؛ یعنی پرورش عقل، قلب و عمل در کنار یکدیگر. قرآن با طرح مفاهیمی چون تزکیه، تعلیم کتاب و حکمت، و پرورش ایمان و عمل صالح، الگویی جامع برای تربیت انسان ارائه می‌دهد (جوادی آملی، ۱۳۸۴: ۱۵۴). این بنیادها در نهایت به شکل‌گیری نظامی منسجم از ارزش‌ها و هنجارها می‌انجامند که می‌توانند مبنای طراحی نظام‌های آموزشی، حقوقی و اجتماعی در جوامع اسلامی باشند. بنابراین، بنیادهای قرآنی را باید به‌مثابه ستون‌های اصلی تمدن اسلامی دانست که هم در سطح فردی و هم در سطح اجتماعی، جهت‌دهنده و معنابخش به حیات انسانی هستند.

۴: دستیابی به قله‌های قرب الهی با تربیت مهدوی

ظهور و اوج حقیقت حیات طیبه، از نشانه‌های نزدیک شدن به خداوند متعال در جامعه جهانی مهدوی است. رسیدن به قرب الهی، مشخصاتی دارد که سند تحول به آن پرداخته است: «وضع مطلوب زندگی بشر در همه ابعاد و مراتب، بر اساس نظام معیار اسلامی (مبانی و ارزشهای مقبول دین الهی) است که تحقق آن باعث دستیابی به غایت زندگی یعنی قرب الی الله خواهد شد. این گونه زندگانی، مستلزم ارتباط آگاهانه و اختیاری با حقیقت هستی و تشدید رابطه‌ی با او در همه شئون فردی و اجتماعی زندگی است که باید بر اساس انتخاب و التزام آگاهانه و آزادانه‌ی نظام معیار متناسب با دین اسلام باشد بنابراین، یکی از مشخصات اصلی حیات طیبه، تکیه بر ارزش‌هایی زندگی و نظام معیار متناسب با آن یعنی مبانی و ارزش‌های مقبول دین اسلام است. زیرا با توجه به لزوم پذیرش ربوبیت خداوند متعال، به عنوان یگانه رب حقیقی جهان و انسان، این نظام معیار، جهت‌آسایی نحوه تحقق حیات طیبه را در همه مراتب و ابعاد زندگی با این نظام (تقوا)، وجه تمایز اساسی حیات طیبه از زندگی غیر دینی (سکولار) رایج محسوب می‌شود که نقطه اوج و حقیقت آن در جامعه جهانی مهدوی محقق می‌گردد» (سند تحول، ۱۳۹۰: ۱۳). محور اساسی تبیین یافته در سند تحول، تلاش همه جانبه در مسیر قرب الهی است که منجر به تحقق مجتمع توحیدی، صالح و شایسته می‌گردد. جامعه‌ای که تبلور حیات طیبه زینت بخش آن است، محورهای اساسی چنین جامعه‌ای، توحید، عدالت، جهانی شدن و حیات طیبه است که در متن سند تحول بنیادین آموزش و پرورش به آن اشاره شده است؛ این محورها با توجه به آیات نورانی قرآن کریم مورد بررسی قرار می‌گیرد که در ادامه به شرح آنها پرداخته می‌شود.

۴-۱: توحید

تحقق جامعه مهدوی در اندیشه اسلامی، بر محور اصل توحید استوار است؛ اصلی که قرآن کریم آن را زیربنای همه ارزش‌ها و وعده‌های الهی معرفی کرده است. آیه شریفه «وَعَدَّ اللَّهُ الَّذِينَ آمَنُوا...» (نور: ۵۵) بیان می‌کند که جانشینی مؤمنان در زمین و استقرار دین مرضی خداوند تنها در صورتی تحقق می‌یابد که عبودیت خالصانه و نفی هرگونه شرک در جامعه حاکم باشد. روایات اهل بیت (ع) این آیه را به ظهور حضرت مهدی (عج) تفسیر کرده‌اند و تحقق کامل آن را در عصر مهدوی دانسته‌اند (حویزی، ۱۴۱۵ق: ۶۲۰). چنین جامعه‌ای، همان‌گونه که علامه طباطبایی تصریح کرده، تاکنون در تاریخ بشر شکل نگرفته و تنها در دوران ظهور امام مهدی (عج) به منصه ظهور خواهد رسید (طباطبایی، ۱۳۷۸: ۲۱۵). این معنا با فلسفه سند تحول بنیادین آموزش و پرورش نیز هم‌خوانی دارد، زیرا سند تحول غایت تربیت را دستیابی به حیات طیبه و پذیرش ربوبیت الهی در همه عرصه‌های زندگی معرفی می‌کند؛ غایتی که در جامعه مهدوی به اوج خود می‌رسد. آیه «أَفَغَيْرَ دِينِ اللَّهِ يَبْغُونَ...» (آل عمران: ۸۳) نیز نشان می‌دهد که همه موجودات خواه‌ناخواه تسلیم خداوندند و در نهایت به سوی او بازمی‌گردند؛ امام صادق (ع) این آیه را به قیام قائم (عج) تطبیق داده و آن را نشانه فراگیری توحید در سراسر زمین دانسته است (مجلسی، ۱۴۰۳ق: ۳۴۰). از منظر تربیتی، اصل توحید نه تنها یک آموزه اعتقادی، بلکه بنیاد قرآنی برای شکل‌دهی به هویت دانش‌آموزان است. سند تحول بنیادین با تأکید بر تربیت تمام‌ساحتی، دانش‌آموزان را به سوی پذیرش عبودیت الهی، نفی شرک و مشارکت در تحقق جامعه‌ای توحیدی سوق می‌دهد. چنین تربیتی، علاوه بر پرورش فردی، زمینه‌ساز شکل‌گیری جامعه‌ای است که در آن عدالت، امنیت و حیات طیبه بر اساس ربوبیت الهی تحقق می‌یابد و دستیابی به قله‌های قرب الهی را ممکن می‌سازد.

۴-۲: عدالت

عدالت در اندیشه اسلامی نه تنها یک اصل اجتماعی بلکه بنیاد قرآنی و تربیتی است که در جامعه مهدوی به کمال خود می‌رسد. آیه شریفه «قُلْ أَرَأَيْتُمْ إِنْ أَصْحَحَ مَاؤُكُمْ غَوْرًا...» (ملک: ۳۰) در روایات اهل بیت(ع) به ظهور حضرت مهدی(عج) و عدل جهان گستر او تفسیر شده است (حویزی، ۱۴۱۵ق: ۳۸۷). این تفسیر نشان می‌دهد که عدالت همچون آب حیات بخش، اساس بقای جامعه انسانی است و در دوران ظهور، به صورت فراگیر و جهانی تحقق خواهد یافت. در همین راستا، سند تحول بنیادین آموزش و پرورش نیز عدالت را به عنوان شاخص اصلی حیات طیبه معرفی کرده و جامعه اسلامی مطلوب را جامعه‌ای دانسته که روابط آن نه بر پایه خشونت و ترس، و نه بر اساس سودگرایی و استثمار، بلکه بر مبنای ارزش‌های انسانی، محبت، معرفت و اطاعت آگاهانه از نظام معیار دینی شکل می‌گیرد (سند تحول، ۱۳۹۰: ۱۳). چنین نگاهی، عدالت را از سطح یک مفهوم حقوقی یا سیاسی فراتر برده و آن را به یک اصل تربیتی و فرهنگی تبدیل می‌کند که باید در فرآیند تعلیم و تربیت نهادینه شود. در تربیت مهدوی، عدالت به معنای ایجاد توازن میان ابعاد فردی و اجتماعی انسان است؛ یعنی دانش‌آموزان نه تنها در رفتار فردی اهل انصاف و رعایت حقوق دیگران باشند، بلکه در عرصه اجتماعی نیز به مبارزه با ظلم، تبعیض و نابرابری متعهد شوند. این رویکرد با بنیادهای قرآنی هم‌خوانی دارد، زیرا قرآن عدالت را غایت رسالت پیامبران و معیار روابط انسانی معرفی کرده است (مطهری، ۱۳۷۸: ۲۲۱). بنابراین، تربیت مهدوی در سند تحول بنیادین، با تأکید بر عدالت، دانش‌آموزان را به سوی شکل‌گیری جامعه‌ای سوق می‌دهد که در آن روابط ظالمانه و تعصبات نژادی طرد شده و جای خود را به پیوندهای مبتنی بر ایمان، محبت و کرامت انسانی می‌دهد؛ جامعه‌ای که در نهایت، زمینه‌ساز دستیابی به قله‌های قرب الهی خواهد بود.

۴-۳: جهانی شدن

جهانی شدن در اندیشه اسلامی، به‌ویژه در پرتو آموزه‌های مهدوی، به معنای گسترش دین حق و تحقق حاکمیت الهی در سراسر جهان است؛ مفهومی که قرآن کریم در آیه «هُوَ الَّذِي أَرْسَلَ رَسُولَهُ بِالْهُدَىٰ وَدِينِ الْحَقِّ لِيُظْهِرَهُ عَلَى الدِّينِ كُلِّهِ...» (توبه: ۳۳) به آن تصریح کرده است. این آیه شریفه وعده می‌دهد که دین حق بر همه ادیان غلبه خواهد یافت، هر چند مخالفان و مشرکان ناخشنود باشند. امام کاظم(ع) نیز در تفسیر این آیه فرمودند که در هنگام ظهور قائم(عج)، دین حق بر تمامی ادیان چیره خواهد شد (فیض کاشانی، ۱۴۱۵ق: ۳۳۸). این معنا نشان می‌دهد که جهانی شدن در نگاه قرآنی، نه صرفاً یک فرآیند فرهنگی یا سیاسی، بلکه تحقق وعده الهی در سایه حکومت مهدوی است. در همین راستا، سند تحول بنیادین آموزش و پرورش نیز با تأکید بر هویت اسلامی-ایرانی و تربیت تمام‌ساحتی، دانش‌آموزان را برای مشارکت در جامعه‌ای آماده می‌سازد که بتواند در برابر چالش‌های جهانی سازی فرهنگی مقاومت کرده و ارزش‌های الهی را در سطح بین‌المللی عرضه کند (سند تحول، ۱۳۹۰: ۱۴). تربیت مهدوی در این چارچوب، دانش‌آموزان را به سوی درک رسالت جهانی اسلام سوق می‌دهد؛ رسالتی که بر پایه توحید، عدالت و کرامت انسانی بنا شده و هدف آن ایجاد جامعه‌ای است که ارزش‌های الهی در آن به صورت فراگیر تحقق یابد. از منظر تربیتی، جهانی شدن در جامعه مهدوی به معنای پرورش نسلی است که نه تنها در سطح ملی، بلکه در سطح جهانی توانایی دفاع از حق، گسترش عدالت و معرفی اسلام به عنوان دین جامع و کامل را داشته باشد. بنابراین، جهانی شدن در تربیت مهدوی، هم تحقق وعده قرآنی است و هم مقصد نهایی سند تحول بنیادین، زیرا تنها در سایه چنین تربیتی می‌توان به قله‌های قرب الهی و تحقق حیات طیبه در مقیاس جهانی دست یافت.

۴-۴: حیات طیبه

حیات طیبه در اندیشه قرآنی، عالی‌ترین مرتبه زندگی انسانی است که خداوند آن را به بندگان مؤمن و نیکوکار وعده داده است. آیه شریفه «مَنْ عَمِلَ صَالِحًا مِنْ ذَكَرٍ أَوْ أُنْثَىٰ وَهُوَ مُؤْمِنٌ فَلَنُحْيِيَنَّهٗ حَيَاتًا طَيِّبَةً...» (نحل: ۹۷) به روشنی بیان می‌کند که ایمان و عمل صالح دو رکن اساسی دستیابی به این حیات هستند؛ حیاتی که نه صرفاً زیست طبیعی، بلکه مرتبه‌ای برتر و حقیقی از زندگی است که آثار معنوی و اجتماعی عمیقی دارد. علامه طباطبایی در تفسیر المیزان، حیات طیبه را حیاتی حقیقی و جدید می‌داند که خداوند آن را به مؤمنان افاضه می‌کند و مرتبه‌ای والا از حیات عمومی است (طباطبایی، ۱۳۷۸: ج ۱۲، ص ۴۹۳). این معنا نشان می‌دهد که حیات طیبه هم بُعد فردی دارد، یعنی آرامش، پاکی و رشد معنوی در

وجود انسان، و هم بُعد اجتماعی، یعنی تحقق جامعه‌ای عاری از ظلم، ستم و بی‌عدالتی که بر ایمان و عمل صالح بنا شده است. در همین راستا، سند تحول بنیادین آموزش و پرورش نیز حیات طیبه را غایت اصلی تربیت معرفی کرده و مأموریت نظام تعلیم و تربیت را فراهم‌سازی زمینه دستیابی دانش‌آموزان به مراتب مختلف این حیات در ابعاد فردی، خانوادگی، اجتماعی و جهانی دانسته است؛ آن هم به‌صورت نظام‌مند، همگانی، عادلانه و کارآمد (سند تحول، ۱۳۹۰: ص ۲۰). تربیت مهدوی در این چارچوب، مسیر دستیابی به حیات طیبه را هموار می‌سازد، زیرا در حکومت امام زمان (عج) ویژگی عظیم توحید به صورت کامل تحقق می‌یابد و جامعه‌ای پاک و توحیدی شکل می‌گیرد که در آن ایمان، عمل صالح، عدالت و امنیت به‌طور فراگیر حاکم است. بنابراین، حیات طیبه را می‌توان مقصد نهایی تربیت مهدوی و سند تحول بنیادین دانست؛ حیاتی که انسان را به قله‌های قرب الهی می‌رساند و جامعه را به سوی تحقق آرمان‌های الهی هدایت می‌کند.

۵: ولایت مداری در تمام ساحت‌ها

ولایت‌مداری به‌عنوان یکی از بنیادهای اساسی تحقق جامعه مهدوی، جایگاهی محوری در تربیت اسلامی و به‌ویژه در سند تحول بنیادین آموزش و پرورش دارد. این سند با تأکید بر آموزه‌های قرآن کریم و نقش اسوه‌ای پیامبر اکرم (ص)، حضرت فاطمه زهرا (س) و ائمه معصومین (ع)، ولایت‌مداری را در تمامی ساحت‌های تعلیم و تربیت - اعم از اعتقادی، عبادی و اخلاقی، زیباشناختی و هنری، اقتصادی و حرفه‌ای، علمی و فناورانه - به‌عنوان شرط دستیابی به جامعه عدل جهانی معرفی می‌کند (سند تحول، ۱۳۹۰: ص ۱۱). ولایت در منابع اسلامی دو بُعد دارد: نخست محبت و مودت نسبت به اولیای الهی که نشانه ایمان و از محکم‌ترین پیوندهای آن است (کلینی، ۱۴۱۱: ج ۳، ص ۱۸۹؛ موسوی اصفهانی، ۱۳۸۶: ص ۳۳۰)، و دوم سرپرستی و سلطه مشروع آنان بر جامعه که پذیرش آن مستلزم معرفت و باور به شایستگی امام در هدایت و تدبیر امور است (موسوی اصفهانی، ۱۳۸۶: ص ۳۳۵). این دو معنا در کامل‌ترین شکل خود در ولایت امام زمان (عج) تجلی می‌یابد؛ زیرا محبت و پیروی از آن حضرت، انسان را به پذیرش سرپرستی الهی و تحقق جامعه توحیدی سوق می‌دهد. قرآن کریم نیز در آیاتی چون «فَاسْتَبِقُوا الْخَيْرَاتِ...» (بقره: ۱۴۸) که امام باقر (ع) آن را به ولایت تفسیر کرده است (بحرانی، ۱۴۲۷: ص ۱۰۶)، و «قُلْ لَا أَسْأَلُكُمْ عَلَيْهِ أَجْرًا إِلَّا الْمَوَدَّةَ فِي الْقُرْبَى...» (شوری: ۲۳) که مودت اهل بیت را مزد رسالت معرفی می‌کند (بحرانی، ۱۴۲۷: ص ۲۰)، ولایت را به‌عنوان مبنای قرآنی محبت و سرپرستی اهل بیت (ع) مطرح ساخته است. در این چارچوب، تربیت مهدوی در سند تحول بنیادین، با تأکید بر ولایت‌مداری در همه ساحت‌ها، دانش‌آموزان را به سوی شناخت، محبت و پیروی از امام زمان (عج) هدایت می‌کند و آنان را برای مشارکت در تحقق جامعه عدل جهانی آماده می‌سازد؛ جامعه‌ای که در آن عدالت، توحید و حیات طیبه به‌صورت کامل تحقق یافته و مسیر دستیابی به قله‌های قرب الهی هموار می‌شود.

۶: آموزه‌های مهدویت و انتظار

آموزه‌های بنیادین مهدویت و انتظار در سند تحول بنیادین آموزش و پرورش به‌عنوان رمز هویت اسلام ناب و عامل بقای آن در عصر غیبت معرفی شده‌اند (سند تحول، ۱۳۹۰: ص ۱۶). این آموزه‌ها نه تنها یک باور اعتقادی، بلکه یک راهبرد تربیتی هستند که دانش‌آموزان را برای زیست مؤمنانه و مشارکت در تحقق جامعه عدل جهانی آماده می‌سازند. (عیاشی، ۱۳۶۳: ص ۵۰۱) قرآن کریم در آیاتی چون «فَإِن تَظُنُّوا إِنِّي مَعَكُمْ مِنَ الْمُنْتَظَرِينَ» (یونس: ۲۰) انتظار را به‌عنوان یک سنت الهی مطرح کرده و روایات اهل بیت (ع) آن را به صبر و امید در عصر غیبت تفسیر کرده‌اند؛ امام رضا (ع) و امام صادق (ع) انتظار فرج را از برترین اعمال دانسته‌اند و آن را همراه با صبر و شکیبایی معرفی کرده‌اند (مجلسی، ۱۴۰۳: ص ۱۲۹). در این چارچوب، تربیت مهدوی در سند تحول، آشناسازی نوجوانان و جوانان با مفهوم انتظار را نه صرفاً در سطح باور، بلکه در رفتارهای روزمره آنان دنبال می‌کند تا هویت اخلاقی و اجتماعی آنان بر پایه ارزش‌های قرآنی شکل گیرد (فقیهی و همکاران، ۱۳۹۴: ص ۵۵). چشم‌انداز سند تحول نیز بر تربیت نسلی تأکید دارد که موحد، مؤمن، عدالت‌خواه، ظلم‌ستیز، ولایت‌مدار و منتظر باشد و با امید و اراده در مسیر تحقق حکومت عدل جهانی تلاش کند (سند تحول، ۱۳۹۰: ص ۲۴). این رویکرد نشان می‌دهد که انتظار در تربیت مهدوی، یک حالت منفعلانه نیست، بلکه فرآیندی فعال برای پرورش انسان الهی با صفات قرآنی چون ایمان، عمل صالح، صبر، تقوا، ایثار و محبت است. استفاده از ظرفیت‌های آموزشی و فرهنگی مدارس،

مساجد و کانون‌های مذهبی برای تقویت معرفت و باور به معارف الهی، به‌ویژه اعتقاد به ولایت و انتظار، از راهبردهای کلیدی سند تحول در این زمینه است (سند تحول، ۱۳۹۰: ۳۶). بنابراین، آموزه‌های مهدویت و انتظار در تربیت مهدوی، هم مبنای قرآنی دارند و هم در سند تحول به‌عنوان هدف کلان تربیت اسلامی مطرح شده‌اند؛ هدفی که دستیابی به قله‌های قرب الهی را ممکن می‌سازد.

۶-۱: عدالت خواهی

عدالت‌خواهی در اندیشه اسلامی و تربیت مهدوی، یکی از شاخص‌های بنیادین برای شکل‌گیری جامعه‌ای الهی و انسانی است. قرآن کریم عدالت را غایت رسالت پیامبران معرفی کرده و آن را معیار روابط اجتماعی دانسته است: «لَيَقُومَنَّ النَّاسُ بِالْقِسْطِ» (حدید: ۲۵). این اصل در روایات اهل بیت (ع) نیز به‌عنوان ویژگی بارز منتظران و زمینه‌ساز ظهور امام زمان (عج) مطرح شده است؛ زیرا عدالت‌خواهی نه تنها یک فضیلت فردی، بلکه یک مسئولیت اجتماعی است که انسان منتظر را به مبارزه با ظلم و تبعیض وادار می‌کند (مجلسی، ۱۴۰۳: ۱۲۹). در همین راستا، سند تحول بنیادین آموزش و پرورش عدالت‌خواهی را به‌عنوان یکی از اهداف کلان نظام تعلیم و تربیت معرفی کرده و دانش‌آموزان را به تربیت در مسیر عدالت، ظلم‌ستیزی و مشارکت در تحقق جامعه عدل جهانی سوق می‌دهد (سند تحول، ۱۳۹۰: ۲۴). تربیت مهدوی در این چارچوب، عدالت‌خواهی را به‌عنوان یک ارزش قرآنی و تربیتی در همه ساحت‌ها - اعتقادی، اخلاقی، اجتماعی و حتی علمی - نهادینه می‌کند. دانش‌آموزان در این مسیر می‌آموزند که عدالت نه تنها در رفتار فردی، بلکه در ساختارهای اجتماعی و فرهنگی باید تحقق یابد و تنها در سایه عدالت است که حیات طیبه و قرب الهی امکان‌پذیر می‌شود. بنابراین، عدالت‌خواهی در تربیت مهدوی، هم مبنای قرآنی دارد و هم در سند تحول بنیادین به‌عنوان مقصد نهایی تربیت اسلامی مطرح شده است؛ مقصدی که با پرورش نسلی عدالت‌جو، ظلم‌ستیز و متعهد به ارزش‌های الهی، زمینه‌ساز تحقق حکومت عدل جهانی خواهد بود.

۶-۲: امر به معروف و نهی از منکر

امر به معروف و نهی از منکر در اندیشه اسلامی یکی از مهم‌ترین وظایف اجتماعی و تربیتی است که قرآن کریم آن را به‌عنوان شاخص هویت امت اسلامی معرفی کرده است: «كُنْتُمْ خَيْرَ أُمَّةٍ أُخْرِجَتْ لِلنَّاسِ تَأْمُرُونَ بِالْمَعْرُوفِ وَتَنْهَوْنَ عَنِ الْمُنْكَرِ وَتُؤْمِنُونَ بِاللَّهِ» (آل عمران: ۱۱۰). این اصل نه تنها وظیفه‌ای فردی، بلکه مسئولیتی اجتماعی است که موجب اصلاح جامعه، گسترش عدالت و تحقق ارزش‌های الهی می‌شود. در روایات اهل بیت (ع) نیز امر به معروف و نهی از منکر به‌عنوان «اشرف فرائض» معرفی شده و ترک آن مساوی با تعطیلی سایر واجبات دانسته شده است (مجلسی، ۱۴۰۳: ۷۷). در تربیت مهدوی، این اصل جایگاهی ویژه دارد؛ زیرا منتظران واقعی امام زمان (عج) کسانی‌اند که با عمل به این وظیفه، زمینه‌ساز ظهور و تحقق جامعه عدل جهانی می‌شوند. سند تحول بنیادین آموزش و پرورش نیز با تأکید بر تربیت تمام‌ساحتی، امر به معروف و نهی از منکر را در ساحت‌های اعتقادی، اخلاقی و اجتماعی دانش‌آموزان نهادینه می‌کند. این سند هدف کلان خود را تربیت انسان موحد، عدالت‌خواه، ظلم‌ستیز و ولایت‌مدار معرفی کرده است (سند تحول، ۱۳۹۰: ۲۴)؛ ویژگی‌هایی که بدون پایبندی به اصل امر به معروف و نهی از منکر تحقق نمی‌یابند. از منظر تربیتی، این اصل دانش‌آموزان را به مسئولیت‌پذیری اجتماعی، شجاعت در دفاع از حق، و مقابله با فساد و بی‌عدالتی سوق می‌دهد. در جامعه مهدوی نیز امر به معروف و نهی از منکر به‌صورت کامل و فراگیر اجرا خواهد شد و روابط انسانی بر اساس ارزش‌های الهی سامان می‌یابد. بنابراین، می‌توان گفت که این اصل قرآنی و روایی، هم مبنای نظری تربیت مهدوی است و هم در سند تحول بنیادین به‌عنوان راهبرد عملی برای پرورش نسلی منتظر و عدالت‌جو مطرح شده است.

۶-۳: تقوا و خویشن داری

تقوا و خویشن‌داری از بنیادی‌ترین آموزه‌های قرآنی و تربیتی‌اند که در تربیت مهدوی و سند تحول بنیادین آموزش و پرورش جایگاهی ویژه دارند. قرآن کریم تقوا را معیار برتری انسان‌ها معرفی کرده است: «إِنَّ أَكْرَمَكُمْ عِنْدَ اللَّهِ أَتْقَاهُمْ» (حجرات: ۱۳). این اصل نشان می‌دهد که ارزش

انسان نه به نسب و جایگاه اجتماعی، بلکه به میزان پرهیزگاری و خویش‌نمندی اوست. تقوا در معنای قرآنی، کنترل نفس، پرهیز از گناه و حرکت در مسیر رضای الهی است؛ ویژگی‌ای که در جامعه مهدوی به صورت کامل تحقق می‌یابد. روایات اهل بیت (ع) نیز تقوا را اساس ایمان و شرط قبولی اعمال دانسته‌اند؛ امام علی (ع) فرمود: «تقوا کلید هدایت و ذخیره روز قیامت است» (نهج البلاغه، خطبه ۲۳۰). در تربیت مهدوی، تقوا و خویش‌نمندی نه تنها به عنوان فضیلت فردی، بلکه به عنوان راهبردی اجتماعی مطرح می‌شوند؛ زیرا جامعه منتظر باید از آلودگی‌های اخلاقی و اجتماعی پاک باشد تا زمینه ظهور فراهم گردد. سند تحول بنیادین نیز بر پرورش دانش‌آموزانی تأکید دارد که با تقوا، صبر، خویش‌نمندی و التزام به ارزش‌های الهی، توانایی مقابله با چالش‌های فردی و اجتماعی را داشته باشند (سند تحول، ۱۳۹۰: ص ۲۴). این رویکرد نشان می‌دهد که تقوا در نظام تعلیم و تربیت، به معنای ایجاد خودکنترلی در دانش‌آموزان است؛ خودکنترلی‌ای که آنان را در برابر وسوسه‌ها، فشارهای اجتماعی و انحرافات فرهنگی مقاوم می‌سازد. در نهایت، تقوا و خویش‌نمندی در تربیت مهدوی، زمینه‌ساز دستیابی به حیات طیبه و قله‌های قرب الهی است؛ زیرا تنها با پرهیزگاری و کنترل نفس است که انسان می‌تواند به مقام بندگی حقیقی و مشارکت در تحقق جامعه عدل جهانی دست یابد.

۷: اعتلای فرهنگ عمومی در راستای تحقق جامعه جهانی عدل مهدوی

اعتلای فرهنگ عمومی در راستای تحقق جامعه جهانی عدل مهدوی، یکی از اهداف کلیدی سند تحول بنیادین آموزش و پرورش است که به طور مستقیم با تربیت مهدوی و بنیادهای قرآنی پیوند دارد. فرهنگ عمومی در نگاه اسلامی، مجموعه‌ای از باورها، ارزش‌ها، هنجارها و رفتارهایی است که جامعه را به سمت حیات طیبه و عدالت هدایت می‌کند. قرآن کریم در آیه «وَكَذَلِكَ جَعَلْنَاكُمْ أُمَّةً وَسَطًا لِتَكُونُوا شُهَدَاءَ عَلَى النَّاسِ» (بقره: ۱۴۳) امت اسلامی را به عنوان الگوی اعتدال و شاهد بر دیگر جوامع معرفی می‌کند؛ این آیه نشان می‌دهد که فرهنگ عمومی امت اسلامی باید به گونه‌ای باشد که بتواند در سطح جهانی الهام‌بخش و هدایتگر باشد. در روایات نیز آمده است که در عصر ظهور امام زمان (عج)، فرهنگ عمومی جامعه بر پایه عدالت، معرفت و اخلاق شکل خواهد گرفت و روابط انسانی بر اساس محبت و کرامت سامان می‌یابد (صدوق، ۱۴۱۴ق: ۶۵). سند تحول بنیادین با تأکید بر این مبانی، مأموریت نظام تعلیم و تربیت را ارتقای فرهنگ عمومی در همه ساحت‌ها معرفی کرده است؛ فرهنگی که دانش‌آموزان را به هویت اسلامی-ایرانی، عدالت‌خواهی، ولایت‌مداری و انتظار سوق دهد (سند تحول، ۱۳۹۰: ۳۶). از منظر تربیتی، اعتلای فرهنگ عمومی به معنای نهادینه‌سازی ارزش‌های قرآنی چون ایمان، عمل صالح، تقوا، صبر، ایثار و امر به معروف و رفتارهای فردی و اجتماعی دانش‌آموزان است. این امر نه تنها موجب انسجام داخلی جامعه می‌شود، بلکه زمینه‌ساز تعامل سازنده با فرهنگ‌های جهانی و معرفی اسلام به عنوان دین عدالت و رحمت خواهد بود. در جامعه مهدوی، فرهنگ عمومی به اوج خود می‌رسد؛ زیرا عدالت جهانی، توحید کامل و حیات طیبه در همه عرصه‌ها تحقق می‌یابد و امت اسلامی به عنوان الگوی جهانی شناخته می‌شود. بنابراین، اعتلای فرهنگ عمومی در تربیت مهدوی، هم‌مبنای قرآنی دارد و هم در سند تحول بنیادین به عنوان راهبردی عملی برای پرورش نسلی منتظر و عدالت‌جو مطرح شده است؛ نسلی که با هویت الهی و اخلاقی خود، زمینه‌ساز تحقق جامعه جهانی عدل مهدوی خواهد بود.

۸: نتیجه‌گیری

سند تحول بنیادین آموزش و پرورش با تأکید بر تربیت مهدوی، تصویری جامع و آینده‌نگر از انسان مطلوب ارائه می‌دهد؛ انسانی که در همه ابعاد فردی، اجتماعی، فرهنگی و جهانی آماده تحقق جامعه عدل مهدوی است. این سند با بهره‌گیری از آموزه‌های بنیادین اسلام و مهدویت، تلاش می‌کند تا دانش‌آموزان را به نسلی تبدیل کند که در رفتار فردی اهل ایمان، عمل صالح، تقوا و خویش‌نمندی باشند و در عرصه اجتماعی نیز عدالت‌خواه، ظلم‌ستیز، فرهنگ‌ساز و مشارکت‌جو تربیت شوند. آموزه‌های مهدوی در این چارچوب صرفاً باورهای اعتقادی نیستند، بلکه راهبردهایی تربیتی‌اند که در رفتارهای روزمره دانش‌آموزان متجلی می‌شوند و آنان را برای ایفای نقش در تحقق جامعه‌ای توحیدی و جهانی آماده می‌سازند. بررسی مفاهیم کلیدی چون عدالت، انتظار، ولایت‌مداری، امر به معروف و نهی از منکر، تقوا و اعتلای فرهنگ عمومی نشان می‌دهد که همه این عناصر در نهایت به یک مقصد مشترک منتهی می‌شوند: تحقق جامعه جهانی عدل مهدوی و دستیابی به قله‌های قرب الهی. روایات اهل بیت (ع)

نیز منتظران واقعی را کسانی دانسته‌اند که با صبر، محبت، ولایت‌مداری و عمل صالح، زمینه‌ساز ظهور می‌شوند و این همان الگویی است که سند تحول بنیادین در تربیت دانش‌آموزان دنبال می‌کند. مأموریت نظام تعلیم و تربیت در این سند، تربیت نسلی است که موحد، مؤمن، عدالت‌جو، ولایت‌مدار و منتظر باشد و با امید و اراده در مسیر تحقق حکومت عدل جهانی تلاش کند. این رویکرد نشان می‌دهد که تربیت مهدوی در سند تحول، یک فرآیند فعال و آینده‌نگر است که دانش‌آموزان را برای مقابله با چالش‌های فرهنگی و اجتماعی و برای تعامل سازنده با جهان آماده می‌سازد. در حقیقت، سند تحول بنیادین با بهره‌گیری از آموزه‌های قرآنی و سنت، الگویی برای تربیت انسان الهی ارائه می‌دهد؛ انسانی که با ایمان، معرفت، محبت و ولایت‌مداری، توانایی مقابله با چالش‌های فرهنگی و اجتماعی را دارد و می‌تواند در سطح ملی و جهانی الهام‌بخش باشد. در نهایت، می‌توان گفت که سند تحول بنیادین، با تأکید بر تربیت مهدوی و بنیادهای قرآنی، نقشه راهی برای پرورش انسان الهی و جامعه‌ای توحیدی است؛ جامعه‌ای که در آن عدالت، حیات طیبه و فرهنگ الهی به‌صورت کامل تحقق یافته و امت اسلامی به‌عنوان الگوی جهانی شناخته می‌شود.

منابع

- قرآن کریم
- نهج البلاغه
- ۱. بحرانی، سید هاشم (۱۴۲۷ق)، «البرهان فی تفسیر القرآن»، جلد یک، چاپ اول، قم: بنیاد بعثت.
- ۲. بحرانی، هاشم (۱۴۲۷ق)، «المحججه فیما نزل فی القانم»، جلد یک، چاپ اول، قم: دارالموده.
- ۳. بهشتی، محمد (۱۳۶۰)، «انسان و مسئولیت در قرآن»، جلد یک، چاپ اول، تهران: دفتر نشر فرهنگ اسلامی.
- ۴. پناهیان، علیرضا (۱۳۹۵)، «انتظار و تربیت نسل منتظر»، جلد یک، چاپ اول، تهران: بعثت.
- ۵. جوادی آملی، عبدالله (۱۳۸۱)، «انتظار، موعود و وظایف منتظران»، جلد یک، چاپ اول، قم: اسراء.
- ۶. جوادی آملی، عبدالله (۱۳۸۴)، «حیات طیبه در قرآن»، جلد یک، چاپ اول، قم: اسراء.
- ۷. جوادی آملی، عبدالله (۱۳۸۴)، «قرآن و تعلیم و تربیت»، جلد یک، چاپ اول، قم: اسراء.
- ۸. حداد عادل، غلامعلی (۱۳۹۲)، «تحول در آموزش و پرورش ایران»، جلد یک، چاپ اول، تهران: سروش.
- ۹. حسینی استرآبادی، علی (۱۴۰۹ق)، «تأویل الآيات الظاهره»، جلد یک، چاپ اول، بی‌جا.
- ۱۰. حسینی، سید محمد (۱۳۹۲)، «مهدویت و تربیت دینی»، جلد یک، چاپ اول، قم: پژوهشگاه حوزه و دانشگاه.
- ۱۱. حویزی، عبدعلی (۱۴۱۵ق)، «تفسیر نورالثقلین»، جلد یک، چاپ اول، قم: اسماعیلیان.
- ۱۲. رحیم‌پور ازغدی، حسن (۱۳۹۱)، «فلسفه تعلیم و تربیت اسلامی»، جلد یک، چاپ اول، قم: نشر معارف.
- ۱۳. سبوحانی، جعفر (۱۳۸۹)، «آموزه‌های قرآنی در تربیت اسلامی»، جلد یک، چاپ اول، قم: مؤسسه امام صادق.
- ۱۴. شریف رضی (۱۳۷۹)، «نهج‌البلاغه»، جلد یک، چاپ اول، قم: دفتر تبلیغات اسلامی.
- ۱۵. شکوهی، غلامحسین (۱۳۹۵)، «اصول و مبانی تعلیم و تربیت»، جلد یک، چاپ اول، تهران: سمت.
- ۱۶. شورای عالی انقلاب فرهنگی (۱۳۹۰)، «سند تحول بنیادین آموزش و پرورش»، جلد یک، چاپ اول، تهران: دبیرخانه شورای عالی انقلاب فرهنگی.
- ۱۷. صدر، محمدباقر (۱۴۰۰ق)، «بحث حول المهدی»، جلد یک، چاپ اول، بیروت: دارالتعارف.
- ۱۸. صدوق، محمد بن علی (۱۴۱۴ق)، «کمال‌الدین و تمام‌النعمة»، جلد یک، چاپ اول، قم: دارالکتب الاسلامیه.
- ۱۹. طباطبایی، محمدحسین (۱۳۷۸)، «المیزان فی تفسیر القرآن»، جلد یک، چاپ اول، قم: دفتر انتشارات اسلامی.

۲۰. طباطبایی، محمدحسین (۱۳۷۸)، «تفسیر المیزان»، ترجمه محمدباقر موسوی همدانی، جلد یک، چاپ اول، قم: دفتر انتشارات اسلامی جامعه مدرسین حوزه علمیه قم.
۲۱. طبرسی، فضل بن حسن (۱۳۷۲)، «مجمع البیان فی تفسیر القرآن»، جلد یک، چاپ اول، تهران: ناصر خسرو.
۲۲. طبری، محمد بن جریر (۱۴۱۲ق)، «جامع البیان فی تفسیر القرآن»، جلد یک، چاپ اول، بیروت: دارالمعرفه.
۲۳. عیاشی، محمد بن مسعود (۱۳۶۳)، «تفسیر عیاشی»، تحقیق هاشم رسولی محلاتی، جلد یک، چاپ اول، قم: چاپخانه العلمیه.
۲۴. فاضل، سید محمد (۱۳۹۶)، «جامعه و آموزش و پرورش در ایران»، جلد یک، چاپ اول، تهران: آگاه.
۲۵. فقیهی، علی نقی؛ امیری، شعله؛ شریفی، فاطمه (۱۳۹۴)، «تبیین هویت اخلاقی فرد منتظر و راهکارهای پرورش آن در نوجوانان»، پژوهشکده مهدویت، دوره هشتم، شماره اول.
۲۶. فقیهی، محمد و همکاران (۱۳۹۴)، «انتظار و تربیت اخلاقی نوجوانان»، پژوهشگاه حوزه و دانشگاه، دوره هشتم، شماره دوم.
۲۷. فیض کاشانی، محمد (۱۴۱۵ق)، «تفسیر صافی»، جلد یک، چاپ اول، تهران: مکتبه الصدر.
۲۸. فیض کاشانی، ملا محسن (۱۴۱۵ق)، «تفسیر الصافی»، جلد یک، چاپ اول، قم: کتابخانه اسلامی.
۲۹. قریشی، علی اکبر (۱۳۷۵)، «تفسیر احسن الحدیث»، جلد یک، چاپ اول، تهران: بنیاد بعثت.
۳۰. قمی، علی بن ابراهیم (۱۴۰۴ق)، «البرهان القمی»، جلد یک، چاپ اول، قم: دارالکتب.
۳۱. کاظمی، محمدرضا (۱۳۹۰)، «تربیت مهدوی و جامعه اسلامی»، جلد یک، چاپ اول، قم: نشر معارف.
۳۲. کلینی، محمد بن یعقوب (۱۴۱۱ق)، «اصول کافی»، جلد یک، چاپ اول، بیروت: دارالتعارف للمطبوعات.
۳۳. کلینی، محمد بن یعقوب (۱۴۱۱ق)، «الکافی»، جلد یک، چاپ اول، تهران: دارالکتب الاسلامیه.
۳۴. مجلسی، محمدباقر (۱۴۰۳ق)، «بحار الأنوار»، جلد یک، چاپ اول، بیروت: داراحیاء التراث العربی.
۳۵. مطهری، مرتضی (۱۳۶۹)، «فرهنگ و انقلاب اسلامی»، جلد یک، چاپ اول، تهران: صدرا.
۳۶. مطهری، مرتضی (۱۳۷۷)، «انسان و ایمان»، جلد یک، چاپ اول، تهران: صدرا.
۳۷. مطهری، مرتضی (۱۳۷۸)، «عدل الهی»، جلد یک، چاپ اول، تهران: صدرا.
۳۸. مطهری، مرتضی (۱۳۷۹)، «آینده انقلاب اسلامی ایران»، جلد یک، چاپ اول، تهران: صدرا.
۳۹. مکارم شیرازی، ناصر (۱۳۸۰)، «تفسیر نمونه»، جلد یک، چاپ اول، تهران: دارالکتب الاسلامیه.
۴۰. ملکی، محمدرضا (۱۳۹۴)، «هویت اسلامی-ایرانی در آموزش و پرورش»، جلد یک، چاپ اول، قم: پژوهشگاه حوزه و دانشگاه.
۴۱. موسوی اصفهانی، سید محمدباقر (۱۳۸۶)، «شرح ولایت در قرآن و سنت»، جلد یک، چاپ اول، قم: نشر اسلامی.
۴۲. موسوی اصفهانی، محمدتقی (۱۳۸۶)، «مکیال المکارم»، جلد یک، چاپ اول، قم: مسجد مقدس جمکران.
۴۳. نجاتی منفرد، علیرضا؛ بوالحسنی، خسرو؛ محمدی، حسین (۱۳۹۱)، «رسالت نهادهای فرهنگی در ایجاد جامعه زمینه ساز»، همایش دکترین مهدویت، دوره هشتم، شماره اول.
۴۴. نراقی، ملا احمد (۱۴۰۸ق)، «جامع السعادات»، جلد یک، چاپ اول، قم: دارالکتب الاسلامیه.
۴۵. نصر، سید حسین (۱۳۹۳)، «اسلام و آموزش و پرورش در جهان معاصر»، جلد یک، چاپ اول، تهران: طرح نو.
۴۶. نظری منفرد، علی (۱۳۸۹)، «امام مهدی از تولد تا رجعت»، جلد یک، چاپ اول، قم: نشر جلوه کمال.
۴۷. نظری منفرد، محمد (۱۳۸۹)، «ولایت و مهدویت در قرآن و حدیث»، جلد یک، چاپ اول، تهران: نشر معارف.